

מלחמה של רוח

מאת איתמר עצמון

אתר דעת * תשע"א 2010

על המניעים שהביאו לפתוח במרד נועז נגד רומא, ועל הגורמים שמנעו מלהישבר באמצע, גם כשהכל נראה אבוד. סיפורה של תעמולת המטבעות שליוותה את המרד הגדול והשפיעה ישירות על שדה הקרב.

זהו סיפורה של הרוח שנשבה ברחוב היהודי ודחפה את עמנו להעיז ולפתוח במרד מול רומא. מרד זה, שהיה רב מימדים בכל קנה מידה והותיר חותם עמוק על זהותנו, לווה במערכה ייחודית, גורלית לא פחות: מלחמה תעמולתית שניהלו השלטונות היהודיים כדי לעצב את היחס מול רומא ולהניע את הציבור לפרוץ במרד נועז ועיקש.

תעמולה זאת, המשתקפת במטבעות שהונפקו לשם כך במיוחד, מאפשרת לנו להתחקות אחר המניעים לפרוץ המרד, ולהבין את הגורמים שמנעו מלהתחרט באמצע, בשעות של קטסטרופה וייאוש. זהו סיפורה של מלחמה שפרצה בגלל הרוח, זהו נסיון לגולל את סיפורה האותנטי ולהבין מה עבר אז לעם היהודי בראש.

המרד בסימן של תהפוכות ותמורות

אחד האירועים שהתחולל בקרב עמנו וחולל תמורות מרחיקות לכת, הוא המרד שהוביל לחורבן בית שני. מרד זה הוא מאורע מכונן ששינה את פני היהדות לבלי היכר, ורציתי להכיר מקרוב מה היה שם. חיפשתי מקורות שיאפרו לי לדובב את הימים ההם, להפיח בהם רוח חיים ולטעום מעט את טעמים.

ביקשתי להכיר את סערת הרוח שהשתוללה בקרב אבותינו בשעות הרות גורל אלו, להבין מה באמת עבר להם בראש כשפתחו במרד נגד האימפריה החזקה מכל. חיפשתי את השורשים שעיצבו את תפיסתם ביחס למרד, אותם שורשים הסמויים מן העין אך שתולים עמוק מתחת לפני השטח. ניסיתי להבין את הרעיונות והעקרונות שהניעו את הקבוצות השונות בציבור לקחת חלק במלחמה, ואת השינויים הרעיוניים שצצו בה והשפיעו על מהלכה.

התנהלותו של העם היהודי בזמן המרד מעוררת שאלות רבות. היהודים יזמו מרד שתמורותיו היו איומות, והוא שפתח את הפתח לתקופתה של גלות נוראה. בעקבות המרד הפכנו להיות עם ללא בית, עם ללא עמוד שדרה. עם שתרבותו נשענה על הארץ הזאת, שעולם המושגים שלו נשאב ממנה, ועכשיו הוא מבכה על חורבותיה. וכי אם היינו מתאפקים, מבליגים לנוכח שלטונה של רומא, ייתכן שהיינו חוסכים את התוצאות ההרסניות שהבאנו על עצמנו? הרי הציבור הכיר את הסיכונים, ומדוע מימש את המותרה הזאת, ששמה קרב נגד רומא?

הרהורים חזקים אלו סחפו ושאבו אותי היישר אל סיפורו של המרד. ניסיתי להבין מה באמת גרם לפתוח במרד כה הרסני, שעה שידעו שהסיכויים לנצח בו זעומים. רציתי להכיר מה היו אז התחושות ביחס לרומא, אילו פתרונות הציעו הקבוצות השונות של העם היהודי, ומה הייתה האווירה הרווחת. שלל השאלות שהציפו אותי גררו אותי לחפש את המנגנון הפנימי שדחף והניע את העם לעשות מה שעשה.

המטבעות כראי התקופה

אחד המקורות שנותר מן התקופה גולל בפניי את הסיפור מזווית חדשה שלא הכרתי: המטבעות. המטבעות לימדו אותי שהמרד הוא פרי ותוצר של מלחמה נוספת – המלחמה להוביל את הרוח ולעצב את עמדתו של העם היהודי ביחס לשלטונות רומא. מלחמה הרת גורל זאת משקפת נפלא את האווירה שרחפה בזמן המרד, וממנה אפתח אשנב להבין את התחושות שליוו את העם היהודי.

אך איזה סוג של קשר קיים בין פיסות מתכת זעירות וחסרות משמעות לבין אווירה המרחפת בזמן מלחמה? אלא שיש להכיר את היעוד הנוסף שהיה למטבעות בעת העתיקה. בשעה שהמושג מטבע מצלצל אצלנו בהקשר של כסף וממון, אצל חוקר תולדות העבר הוא נודע ככלי תעמולה יעיל, אשר נוצל בחוכמה בידי השלטונות. בימים בהם העיתון היה נחלתם של בעלי הון, השתמשו במטבע כדי לבטא ניצחונות והשקפות. השלטונות הכירו בכח הפרסומי שהמטבע טומן בחובו, ולכן עיצבו את העיטורים שעל המטבעות כך שיבטאו מסרים לציבור הרחב.

המטבעות העתיקים הם מפתח מופלא המאפשר לנו לפתוח את הדלת שחוסמת בינינו לבין אבותינו. המטבע הינו מבוע נאמן המשקף בבהירות רבה, ללא כל חוצץ, את הלך הרוח שהשפיע על מהלכים היסטוריים רחבים. אין הוא מספק רק מידע פשטני ושטוח, אלא הוא משקף במלוא האותנטיות את התהליכים שהתרחשו מתחת לפני השטח. המטבעות מאפשרים להבין את היסודות שרווחו אז והניעו את בני האדם, ודרכם ניתן לשאוב מידע על דפוסי המחשבה שתימרנו וניווטו עמים ולאומים.

מטבעות המרד

בזמן המלחמה הנפיקו המורדים מטבעות כדי לשדר מסרים שיעודדו את הציבור להשתתף בלחימה. וכיצד המסרים הללו יכולים ללמד על התחושות שרווחו בקרב העם? כדי לענות על שאלה זאת נדרש להניח שתי הנחות יסוד בעלות הגיון רב. האחת, היא שהמסרים החקוקים על המטבעות אינם נועדו להשפיע רק על נתח מסוים של הציבור היהודי, אלא ע"מ להשפיע על כמה שיותר שכבות אוכלוסייה שונות. הנחה נוספת היא שאין בכוחם של המסרים הללו לשנות מן היסוד את גישת הציבור ביחס למלחמה – כשם שאין בכוחו של סטיקר בודד לשנות את עמדתנו הפוליטית.

מכאן יש להניח שהמסרים אינם נועדו לחולל שינוי תפישתי-יסודי, אלא אלו מסרים המותאמים לגישה הכללית של מרבית הציבור. תכליתם של המסרים הללו היא 'לגעת' בגישה המוסכמת

ולעצב אותה כך שכמה שיותר ייקחו חלק במרד. האמירה שמבעד למסרים הייתה אפוא מוסכמת, וכל האפקט של המטבעות הוא לטפטף את האמירה הזאת ולהעלות אותה לסדר היום הציבורי – כדי לגרום לציבור להוציא את עמדתו מן הכח אל הפועל. המסרים נועדו אפוא להעצים את הגישה הכללית כדי שכמה שיותר תושבים ישתתפו במרד.

מטבע שקל כסף שהונפק בשנה הראשונה. עליו מתנוססות סיסמאות המלחמה "שקל ישראל" ו"ירושלים הקדושה". הסמלים שעליו הם גביע המים וענף הרימונים, להם משמעות סמלית רבה

מתוך הבנה זאת ניתן להבין מדוע המסרים הללו השתנו והתחלפו במשך המלחמה. במהלך המלחמה המסר שבקע מהמטבעות עבר שינוי מהותי – ממסר המשדר בגאון ביטחון ואמונה בניצחון, הפך למסר מהוסס שניסה להחזיר את המוראל האבוד. שינוי זה נגזר ישירות מהגישה שרווחה בציבור – תחושת האופוריה והשאפתנות שרווחה בתחילת המלחמה פינתה בהדרגה את מקומה לתחושת כשלון והפסד. בעוד המטבעות הראשונים מקרינים אמונה בניצחון בכח הזרוע, על המטבעות שהונפקו סמוך לחורבן מוזכר הרעיון היהודי, שבשעות הקשות ניתן לצפות לניסים.

נשתמש מעתה במטבעות כדי להתחקות אחר אווירת המלחמה. תחילה נדובב את המטבעות שהונפקו בתחילת המרד, אשר מבטאים שאפתנות ואופוריה, ולאחר מכן נדון במטבעות שהונפקו לאחר בואו של צבא הדיכוי הרומאי, מהם עולה תחושת קטסטרופה וייאוש. בד בבד ננסה לרקום ולגולל בקצרה את סיפורה של מלחמת החורבן.

תקופת האופוריה (66-68 לסה"נ)

מלחמת החורבן פרצה בשנת 66 לסה"נ, עקב סכסוך ממושך בין הציבור היהודי לבין הנציבים שפקחו על הארץ מטעם רומא. במשך שישים שנה, מאז שהרומאים שמו קץ לשלטון בני הורדוס ועד שפרצה המלחמה, הארץ הונהגה בידי נציבים רומאיים. הייתה זאת הפעם הראשונה שהארץ נוהלה בצורה ישירה בידי שלטון רומאי, ויהודים רבים סבלו והתמרמרו ממצב זה.

בתקופה זאת נרשמו התנגשויות רבות בין היהודים לנציבים, ואלו בלטו בהווי החיים היומיומי. כאשר יהודים ונוכרים פנו לנציב שיכריע במשפט, הנציב פסק לרוב באופן שרירותי לטובת הנוכרים. התנגשויות נוספות התחוללו כאשר הרומאים הורידו מכבודה של ירושלים וקבעו את בירתם בעיר האלילית קיסריה, ובעיקר כאשר הם פגעו בבית המקדש וטימאוהו. בהכנסת סממנים פגאניים.

עם השנים תחושת הפוגעות החריפה ומהומות רבות פעפעו בארץ. המקורות ההיסטוריים הכתובים (כגון כתבי ההיסטוריון היהודי בן התקופה יוסף בן מתתיהו) מלמדים שבימי נציבים אלו המהומות הוחרפו לכדי מימדים חדשים. בימיהם התחזקה תחושת האפליה והאדנות, והמתח שהיה בין היהודים לבין הנציבים הלך והעמיק. הלך הרוח שריחף באותם ימים כלל תחושת תסכול לצד רצון נקם. יהודים רבים רקמו בליבם תוכניות למרי, וככל שרבו המהומות כך הרצון ללחום גמל בליבם של יותר ויותר יהודים.

מטבע שהונפק עבור תושבי הארץ בידי אחד מנציבי רומא. המטה המתעקל שעליו הוא סמל אלילי אשר גרם להתקוממות בקרב הציבור היהודי

העלבון הצורם ביותר נרשם בימיו של אחרון הנציבים, פלורוס, אשר זלזל ברגשות היהודים ונהג בהם בקלות ראש. בחג הפסח, כשעשרות אלפי יהודים שהו בירושלים במצוות העלייה לרגל, שלח פלורוס חיילים שיבצעו שוד ורצח. כאשר החיילים שדדו את אוצרות המקדש והציבו צלם בהיכל, היהודים חשו שאין ברירה אלא לפתוח במרד נרחב. הם החליטו להקים ממשלה שתווסת את כוחות הלוחמים ובד בבד הכריזו בגלוי על מרד נרחב.

ניסיונות מטעם הזרם היהודי המתון לצנן את להט המרד עלו בתוהו ואש המרי התפשטה אל הארץ כולה. במשך שנתיים כתרו היהודים את הארץ, גייסו תמיכה וכוחות לוחמים, השיגו אמצעי לחימה רבים והכשירו את הארץ לקראת מלחמה. באותם הימים התרבו החיכוכים בין היהודים לנכרים, והארץ הפכה לשדה קטל. כל אלו רק חזקו את הרצון למרוד.

בזמן המלחמה הנפיקה ממשלת המרד שלל רב של מטבעות בדגמים ובעריכים שונים. היה זה מהלך ייחודי ויוצא דופן – שהרי הסמכות להנפיק מטבעות הייתה נתונה לידי השלטונות בלבד. מאז שהומצא המטבע ועד ימינו אנו, תמיד הקפידה הרשות השולטת שהמטבעות יונפקו מטעמה בלבד. השלטונות פקחו על כך בקפדנות כדי להבטיח מערכת כלכלית יציבה, שתגרום לציבור לתת אמון בשלטונות.

בעקבות זאת הפך המטבע לסממן מובהק לשלטון עצמאי. בהתאם לכך, הנפקת המטבעות בידי המורדים היהודיים היוותה אמירה עקרונית ברורה – לציבור היהודי קיים די כח כדי לכוון מדינה יהודית בעלת עצמאות מדינית. מכאן משתקפות שאפתנות ואמונה עמוקה בניצחון בקרב נגד רומא.

מטבע חצי שקל מהשנה השנייה. על מטבע מהודר זה מתנוססים מסרים המקרינים אופטימיות ושאפתנות. גביע המים המופיע בצד השמאלי מבטא ישועה ושמחה וענף הרימונים שמימין הוא סמל המבטא את ייחודיותה של הארץ. הכתובות "חצי השקל" ו"ירושלים הקדושה" מעניקות למטבע צביון יהודי להפליא.

המטבעות שהנפיקו המורדים ניכרים ביופיים ובאיכותם הבלתי מתפשרת. מטבעות אלו עשויים ממתכת יקרה ואיכותית – ובעוד שמטבעות הכסף שהילכו במחזור המטבעות באותם הימים היו עשויים כסף סייגים (כסף מעורבב בברונזה) – מטבעות הכסף שהנפיקו המורדים היו עשויים כסף טהור ונקי. בנוסף, מטבעות אלו טבועים פיתוחי חותם נאים ומרשימים, וניכר שהונפקו במטבעה ממוסדת, לאחר עבודת הכנה מאומצת. כאשר משווים את המטבעות הללו למטבעות יוונים ורומאיים, ניכר שמטבעות אלו עולים עליהם באיכותם.

הנפקה מרשימה זאת מעוררת שאלה מרכזיות: הרי המשאבים שהיו בידי המורדים היו מוגבלים וכבר עדיף להשקיע אותם למען צרכי הלחימה, ומדוע השקיעו משאבים וכח אדם כה רב לצורך פעולה סמלית וזניחה? וכי לא היה כדאי לווסט כוחות ומשאבים אלו לצורך הלחימה עצמה?

אך מישוש מטבעות אלו מלמדת שההשקעה לא נעשתה לחינם, שכן האמירה הבוקעת מבעד למטבעות כה מושלמים הייתה אפקטיבית למדי. האין זה מרפא נהדר לנפש הממורמרת של יהודי המשתוקק לממלכה יהודית, שלפתע הוא אוחוז במטבע יהודי מושלם כעין זה המבטא אוטונומיה וחופש? האם יהודי שנתקל יום ועוד יום במטבע המסמל ריבונות יהודית לא יתגרה ללחום כדי שהיא אכן תתממש?

כבר בהתבוננות ראשונית ניכר אפוא שהמטבעות משדרים אופטימיות ונחישות. אך כאמור גם העיטורים שעליהם מורים על תכונות אלו. מתוך הסמלים והכתובות שעליהם ניתן לחדור היטב לרוח השאפתנות שאפפה את הימים של ראשית המרד.

מטבעות מלחמת החורבן הונפקו במשך ארבע שנים וחצי – מפרוץ המרד ועד שהרומאים החריבו את המקדש וכך דיכאו את המרד באופן סופי. כל המטבעות מתוארכים לפי שנים ביחס לתחילת המרד (אך יש לציין שהשנים נספרו לפי לוח השנה העברית, וכך יוצא שהשנה השנייה נספרה כבר בחודש ניסן, למרות שהמלחמה החלה רק חצי שנה קודם לכן).

המטבעות הונפקו בשתי קבוצות – קבוצת מטבעות הכסף וקבוצת מטבעות הברונזה (וחלוקים החוקרים האם שתי הקבוצות הונפקו בידי אותן קבוצות שולטות). קבוצת מטבעות הכסף כללה שלושה עריכים שונים – שקל, חצי שקל ורבע שקל. מטבעות אלו הונפקו במשך כל שנות המרד, ולא נעשו שינויים עקרוניים בצורתם (פרט לציון השנה ולמספר שינויים מינוריים). קבוצת מטבעות הברונזה לעומת זאת הונפקה החל מהשנה השנייה והסתיימה בשנה הרביעית. בשנה

השנייה והשלישית הונפק מטבע אחד בעריך של פרוטה ואילו בשנה הרביעית הונפקו שלל מטבעות ברונזה בעריכים גבוהים יותר. על מטבעות שנה זאת חקוקים מסרים המלמדים על שינוי תפיסתי רב ביחס למלחמה.

מטבעות שהונפקו בשנה השנייה. המטבע השמאלי הוא שקל כסף שעליו גביע ניסוך המים והכתובת "שקל ישראל" והמטבע הימני הוא פרוטה ברונזה שעליה אמפורה (כלי קיבול ליינ) והכתובת "שנת שתים"

נעסוק מעתה במטבעות המתוארכים לשלוש השנים הראשונות. שנים אלו היו שנים של אופוריה ובטחון, שבה המורדים הכינו את הארץ ביסודיות לקראת קרב נגד רומא.

הכתובות

הכתובות המופיעות על המטבעות כוללות בעיקר סיסמאות מלחמה. הכתובות "שקל ישראל", "חצי השקל" ו"רבע השקל" מכריזים בגאון שאלו מטבעות יהודיים מובהקים. הכתובת "ירושלים הקדושה" מאזכרת את המטרה העיקרית של המרד – החזרת העיר לידיים יהודיות.

הכתובת השאפתנית ביותר היא "חירות ציון". המשמעות המדויקת של המושג חירות, כך עולה מדקדוק במקורותינו, היא השתחררות משעבוד בזכות עצמך. בכל פעם שמוזכר מונח זה במקורות הרבניים בני התקופה המשמעות היא הפסקת השעבוד בזכות מעשיו של המשועבד. חירות העבד למשל היא שחרורו בזכות מעשיו ולא בזכות גורם חיצוני (לעומת המושג גאולת עבד שמשמעותו שחרור עבד בזכות גורם חיצוני, כגון אדם שחס עליו ופודה אותו). הסיסמא "חירות ציון" היא אפוא קריאה לשחרורה של ציון באמצעות כח הזרוע. היא מלמדת על אמונה ובטחון בנצחון כוח הזרוע.

בנוסף לסיסמאות, על המטבעות חקוקה תדיר שנת ההטבעה, דבר המבטא את מספר שנותיה של הממלכה החדשה. הנפקת מטבע היא כאמור סממן מובהק לשלטון עצמאי, והעזות והיומרנות שבספירת השנים מלמדת שרבים האמינו שהחלו לכוון ישות שלטונית מחודשת.

הסיסמאות השונות נכתבו בכתב העתיק, שכבר יצא מכלל שימוש, ייתכן כדי לעורר את הכמיהה לימים הנפלאים של שלטון דוד ושלמה, לעורר את האמונה שניתן לכוון מחדש שלטון מסוג זה.

הסמלים

תחושת הניצחון ניכרת גם בתחום האומנותי. הסמלים החקוקים על המטבעות כוללים כלים מהמקדש, כדי לעורר את זיקתו של העם היהודי כלפיו, להזכיר על מה נלחמים. הסמל המרכזי הלקוח מהמקדש הוא גביע ניסוך המים. גביע זה עמד על המזבח ובו היו מנסכים את המים. המים היו עבור העם היהודי סמל לשפע ולשגשוג, ובעיקר הם היו סמל מובהק לאופטימיות וישועה. המים מוזכרים במקרא בהקשר של ישועה והצלחה, כדברי ישעיהו "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה".

על המטבעות מופיעים גם סמלים המבטאים את שבחה של ארץ ישראל. סמל הרימון ועלה הגפן היו סמלים יהודיים מובהקים, והם הופיעו תדיר על תשמישי קדושה כגון קברים ובתי כנסת וגם על שאר חפצים כגון מטבעות, נרות שמן, פסיפסים ועוד. כך קיבלו המטבעות גוון יהודי להפליא. בנוסף, סמלים אלו ביטאו את שבחה ושגשוגה של הארץ, וכך הזכירו את טיב הארץ וייחודיותה.

עיטורים אלו, שנבחרו כדי לגרום לציבור לקחת חלק במרי, מקרינים אופטימיות ושאפתנות בלתי נדלית. אך תחושת הניצחון לא נשמרה זמן רב. בשנת 68 נשלח לארץ צבא רומאי, שהחל בדיכוי שיטתי של המרד. צבא זה גבה קורבנות רבים וגרם לדיכאון ולקטסטרופה.

תקופת הקטסטרופה (68-70 לסה"נ)

בקיץ 68 לסה"נ, שנתיים לאחר פרוץ המרד, הגיע לארץ צבא דיכוי רומאי, ועימו הגיעה תחושת הפסד ואכזבה. לאחר הכנות קדחתניות לקראת מרד, נכנס הצבא הרומאי לארץ והחל להפוך את הקערה על פיה. בפקודת נירון קיסר, צבא רומאי שכלל כ-60,000 חיילים בקירוב נכנס לארץ והחל להתמקם בה. לאחר שהתבסס בה כראוי התחיל בדיכוי המורדים ששהו בגליל, ולאחר מכן פתח במסע מיגור נרחב ועקוב מדם, שהחל בצפון והתפשט לכל הארץ עד שהגיע לירושלים להילחם במגיניה. בד בבד, סבלה ההנהגה היהודית שישבה בירושלים מחיכוכים פנימיים בין קבוצת המתונים לבין הקיצוניים, והחלו להריח את ראשיתה של מלחמת אחים.

בעקבות אירועים אלו תחושת הניצחון התפוגגה בהדרגה, ואת מקומה תפסה הרגשת כישלון. תכונה זאת משתקפת היטב במטבעות החדשים. בשנים אלו נמשכה הנפקת מטבעות הכסף באותו הפורמט, אך מטבעות הברונזה הוחלפו בסדרה חדשה הכוללת מסרים מסוג אחר. הסדרה החדשה כללה שלושה מטבעות חדשים – בעריך של חצי, רבע ושמינית הדינר. הכתובות שעליהם הן "לגאולת ציון", "חצי", "רביעי" ו"שנת ארבע". הסמלים שעליהם הם ארבעת המינים, עץ תמר שלצידו סלי פרי וגביע ניסוך המים. עיטורים חדשים אלו מורים על התחושות החדשות שהחלו לנשוב.

מטבע ברונזה שערכו חצי דינר מהשנה הרביעית. בצד הימני מופיעים ארבעת המינים המסמלים אחדות וחוזק, ומסביבם הכתובת "שנת ארבע, חצי". הצד השמאלי מופיע עץ הדקל המסמל ככל הנראה את מצוות הביכורים, ומסביבו הכתובת "לגאולת ציון" הקוראת לגאולה בזכות כח עליון.

הכתובות

ההבדל המהותי ביותר בין המטבעות הראשונים לבין המטבעות החדשים, הוא השינוי המכוון של הכתובת "חירות ציון" בכתובת "לגאולת ציון". ההבדל בין חירות לגאולה מקפל ומתמצת את השינוי התודעתי המרכזי שהמציאות החדשה הסבה. המונח גאולה, להבדיל מהמושג חירות, מבטא שחרור והפסקת שעבוד בזכות כוח חיצוני. לפי המקורות הקדומים, גאולה היא תהליך פסיבי שאינו נתון לפעולה פיזית של האדם. גאולת העבד, למשל, היא תהליך שבו הזמן גורם לעבד לצאת לחופשי ואין הדבר נתון להחלטת העבד או בעליו. ניתן אפוא להרפות ולהמתין להפסקת השעבוד בזכות גורם חיצוני.

הלוחמים נקטו בשינוי המכוון כדי להזכיר לציבור שבשעות הקשות – כשכוח הזרוע איננו מספיק כדי להכריע את הכף – יש לדבוק באמונה הניסית שהקב"ה יבוא ויגאל את העם. זהו מעין "נשק יום הדין" הפסיכולוגי – להזכיר בשעות הקשות שהעם היהודי עבר ניסים, כדי לעורר מעט תקווה. הסבר זה משתמר גם במטבעות מרד בר-כוכבא, אך בצורה הפוכה. במטבעות בר-כוכבא הראשונים נחקקה הכתובת "לגאולת ציון", ורק כאשר הצבא היהודי התעצם והיה יסוד להניח שבכוחו להביס את הצבא הרומאי – אז הוחלפה הכתובת ל"חירות ציון", המבטאת ניצחון בכוח הזרוע.

הכתובת "שנת ארבע", שנכתבה ככתובת מליאה ולא כצירוף אותיות (כפי שקורה במטבעות הכסף), ייתכן שנכתבה כך כדי להדגיש שכבר ארבע שנים מצליחים היהודים לגבור על האימפריה רחבת הידיים. גם כאן המטרה היא לעודד את העם בשעות הקשות.

הסמלים

המורדים ניסו להפיץ מסרים מעודדים גם בתחום האומנותי. מעתה נחקקה על המטבעות צורה של ארבעת המינים. האיחוד של ארבעת המינים מבטא לפי המסורת היהודית את אחדות העם. לאמר – התגבשותו של העם תאפשר לו לשרוד אף בשעות קשות אלו.

סמל נוסף שנחקק הוא עץ תמר בעל סלי פרי. עץ התמר מופיע רבות במטבעות העתיקים כסמלה של ארץ ישראל. אך הסמל הנוכחי הינו חריג בצורתו, בשל סלי הפרי הסמוכים לעץ המובלטים בו היטב. הבדל זה הוביל את החוקרים להניח שעץ התמר וסלי הפרי הללו מסמלים את הפרי ואת הטנא של מצוות הביכורים. תכליתה של מצוות הביכורים היא להזכיר את הניסים שעבר העם היהודי לאורך ההיסטוריה. הפסוקים שמקריאים בעת נתינת הביכורים – "וירעו אותנו המצרים ויענונו... ונצעק אל ה'... ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה" – קולעים היטב למגמת המטבעות.

העיטורים החדשים מקפלים אפוא מסר חדש – גם בשעות הקשות ביותר, כשאבדה כל תקווה, יבוא ה' ויגאלנו. זהו המטען הרוחני שאפשר לעם לשמור על זהותו במשך כל שנות קיומו. אך מסר זה מלמד על דיכאון חריף שרווח בחודשים שקדמו לחורבן – תחושה שהכל אבוד ושכל הסיכויים והתקוות נגוזו.

מן השנה החמישית נותרו בידינו מספר מטבעות בודדים למדי. ההיקף המצומצם של הנפקת המטבעות בשנה החמישית נגזר משני גורמים. ראשית, שנת הנפקה זאת החלה בחודש ניסן והסתיימה למעשה בתשעה באב, כאשר נחרב הבית והמלחמה הוכרעה לטובת הרומאים, וזהו פרק זמן פעוט של כשלושה חודשים. בנוסף, בחודשים אלו אילו מקורות הכסף ועיקר המאמצים הוקדשו למען הלחימה.

אך למרות הדחק הקפידו היהודים להמשיך ולטבוע מטבעות. כי ההנפקה הזאת הייתה סימן של שלטון, של תקווה. וברגע שההנפקה הזאת תיגדע כך יגדעו וינפצו השאיפות לעצמאות. לפיכך התבוננות במטבעות הקטנטנים הללו, שהונפקו בירושלים ימים ספורים לפני החורבן, מלמדת שהרוח חייבת להמשיך עד לרגע האחרון. עדות זאת היא העדות המקורית, הממשית ביותר, המפגישה אותנו עם מחוזות החורבן. עם מחוזות של תקופה שבה הרוח הייתה גורם מרכזי.

תקופת חורבן הבית נצרבה בזיכרון הקולקטיבי שלנו כתקופה שבעקבותיה התערערו היסודות הרוחניים והתרבותיים שלנו. מתוך הלך רוח זה, שליווה את העם במשך אלפיים שנות גלות, נבנתה והתעצמה לה תפיסה חדשה, פורצת דרך: ניתן לחפות על הכשלון העתיק ולכוון שלטון מחודש שיהווה המשך רוחני לימי הזוהר של העבר. וכמו במלחמה ההיא, שבה הנפיקו מטבעות כדי להזכיר את השגשוג של העבר ולזכור שאנו המשך ישיר שלו, כך גם היום: מדינת ישראל בוחרת את הסמלים שעל מטבעותיה לפי העתקים של הסמלים הישנים. לאמר: אנו ממשיכי הדרך, ואנו היחידים שנפדה את הסמלים השוממים, ונחיה אותם ונפיח בהם רוח של חיים.